

AKÉ BUDÚ ROZVOJOVÉ CIELE PO ROKU 2015?

...what next?

Globálna rozvojová agenda sa s prichádzajúcim rokom 2015 začína transformovať. Od 90. rokov, kedy miléniové rozvojové ciele (MDGs) začali vznikať, sa toho mnoho v zmenilo. Ich oficiálne ustanovenie sa datuje v roku 2000 a medzi ich 8 hlavných cieľov patrí: odstránenie extrémnej chudoby a hladu, podpora rodovej rovnosti a posilnenie postavenia žien, zlepšenie zdravia matiek, zníženie detskej úmrtnosti, dosiahnutie univerzálneho základného vzdelania, boj proti HIV/AIDS, malárii a ďalším chorobám či zabezpečenie environmentálnej udržateľnosti. Miléniové rozvojové ciele symbolizovali túžbu nielen pomáhať rozvojovým krajinám, ale zároveň týmto spôsobom aj ovplyvňovať ich vnútorný vývoj. Za viac než desaťročie sa zmenili trendy a globálne potreby, ktoré je nutné nanovo adresovať. Ako by mala vyzeráť rozvojová agenda po roku 2015? Aj na túto otázku hľadali odpoveď autori prejavov v aktuálnom vydaní Pontis Digest.

Juraj Mesík sa vo svojom príspevku zaoberal vplyvom cien ropy a potravín na ochotu bohatých krajín investovať do rozvojovej a humanitárnej pomoci. Čím vyššie sú podľa neho ceny

potravín, tým je vyššie riziko, že v krajinách MENA regiónu vypuknú alebo sa prehĺbia nepokoje, čo ohrozuje ťažbu a vývoj ropy a tlačí jej svetové ceny nahor. Zvýšením cien ropy sa následne zvýšia aj ceny potravín, čo má za následok riziko globálnej recesie, kedy sa objem zdrojov donorských krajín do rozvojovej a humanitárnej pomoci môže znížiť. Mesík uvažoval o tom, aký vplyv bude mať na nové rozvojové ciele fakt, že donorské krajiny budú disponovať s oveľa menším objemom zdrojov. Odpoveď na otázku ako sa finančné možnosti donorov prejavujú pri stanovovaní nových rozvojových cieľov po roku 2015 hľadal Juraj Mesík.

Z iného uhla pohľadu sa na MDGs pozrel Tomáš Profant, ktorý sa zamerával skôr na ich kritiku a snažil sa poukázať na ich nedostatky ako aj dôvody, prečo väčšina z nich nebola naplnená. Rozvojový priemysel funguje podobne ako globálne hospodárstvo v rámci cyklov. Začína sa sľubmi o lepšom živote, pokračuje snahou tieto sľuby naplniť, ktorá je nasledovaná zistením, že sa to nepodarilo. Cyklus sa končí tam, kde sa nový začína – pri deklarovaní nových „rozvojových“ sľubov. Odpoveď na to, aký vplyv má tento

cyklus na napĺňanie rozvojových cieľov a čo im chýba, nájdete v príspevku Tomáša Profanta.

Ako by mali vyzeráť nové globálne rozvojové ciele, aby mohli byť aj naplnené? Podľa Jakuba Šimeka mali klásť väčší dôraz na znižovanie ekonomickej nerovnosti medzi krajinami aj v ich vnútri alebo zlepšiť prístup k vzdelaniu, sociálnym a zdravotným službám aj ich kvalitu. Vo svojom príspevku sa zamerával na rôznorodé aspekty súčasnej rozvojovej agendy, ktoré ju ovplyvňujú a formujú – od príjmovej nerovnosti, cez moderné technológie či inovácie a nové možnosti súkromného financovania projektov až po transparentnosť a otvorené dáta, investovanie a outsourcing s pozitívnym sociálnym dosahom.

V závere Pontis Digestu sme sa na rozvojové ciele nahliadli cez optiku krajín Vyšehradskej štvorky. V rozhovore s Karlou Wursterovou, riaditeľkou Medzinárodného vyšehradského fondu sme hľadali odpoveď na to, do akej miery môže skúsenosť s ekonomickou a politickou premenou Slovenska a susedných krajín z Vyšehradskej skupiny byť príkladom pre iné rozvojové krajiny. Krajiny V4 majú podľa riaditeľky IVF v porovnaní s tradičnými donormi nezameniteľné výhody. V rozhovore sa dočítate aj o tom, ako môžu spoločné skúsenosti týchto krajín vplyvať na globálnu rozvojovú agendu.

Simona Gembická
programová koordinátorka
Nadácie Pontis

POST-2015 AGENDA: PERSPEKTÍVA INFORMOVANÉHO OPTIMISTU

Pesimista je len dobre informovaný optimista, hovorí ošúchaný aforizmus. Iný výrok relevantný pre úvahy o perspektívach rozvojovej pomoci v rokoch 2015 – 2030 sa pripisuje Paulovi Valérymu: „Budúcnosť už nie je tým, čím bývala.“ Keď v roku 2000 Mileniálny samit OSN prijal známe Millennium Development Goals, malo medzinárodné spoločenstvo ešte luxus definovania kvantitatívnych cieľov a plánovania, ako ich pri dobrej vôli spoločenstva donorov aj recipientov rozvojovej pomoci možno dosiahnuť. Podobný prístup by sa dnes podobal snívaniu.

Reálie zo sveta rozvojovej a humanitárnej pomoci

V roku 2013 poskytli donori krajinám Sahelu 60 % z 1,7 miliardy dolárov, ktoré OSN žiadala na pomoc hladujúcim. Koncom januára 2014 OSN odhadla, že v roku 2014 bude v Saheli potrebovať naliehavú pomoc 20 miliónov ľudí, a na ich uživenie žiada od donorov dve miliardy dolárov. Počet ľudí, ktorí nevedia, odkiaľ príde ich ďalšie jedlo, sa za rok zdvojnásobil. Akútne podvyživených je v pásme Sahelu päť miliónov detí.¹ V tom istom čase Európska únia, jeden z najväčších potenciálnych donorov, oznámila, že na rok 2014 pre Sahel vyčlenila 142 miliónov eur (cca 192 miliónov doláro-

v).² Odkiaľ môže prísť zvyšok do dvoch miliárd?

Dva dni predtým humanitárny koordinátor OSN pre Južný Sudán oznámil, že v najmladšej africkej krajine zmieta nej bojmí je v ohrození hladom tretina obyvateľstva krajiny – 3,7 milióna ľudí. Na zvládnutie tejto krízy bude OSN v roku 2014 potrebovať 1,3 miliardy dolárov.³

Štyri dni predtým varuje vysoká komisačka OSN pre ľudské práva Navi Pillay pred zhoršujúcou sa situáciou v Stredoafrickej republike zmieta nej náboženským konfliktom slovami: „Domy boli zmazané, a ak nič neurobíme, na obzore je hladomor.“⁴ Na úteku je milión ľudí – 20 % obyvateľstva krajiny. V Afrike dnes pôsobí 90 000 vojakov mierových síl a ich náklady predstavujú 6 miliárd dolárov. Podľa Africkej únie je to málo ľudí a málo peňazí, žiadajú od sveta viac.⁵

Medzitým Svetový potravinový program OSN obmedzil potravinovú pomoc pre milión ľudí v Zimbabwe, a to napriek tomu, že tam nedostatku

potravín čelí 2,2 milióna ľudí, najviac za posledné štyri roky. Na program pomoci v pôvodnom rozsahu chýba 60 miliónov dolárov.⁶

Monumentálnym krízam pritom nečelia len africké krajiny – v poradovníku čakajúcich na miliardy dolárov a milióny ton potravín sú mnohé ďalšie krajiny. V Jemene potrebuje potravinovú pomoc 14,7 milióna ľudí, náklady na ňu boli na rok 2014 vyčíslené na 591 miliónov dolárov. Akútne podvyživený je dnes v Jemene jeden milión detí.⁷ No z pohľadu svetového spoločenstva je stav v Jemene omnoho menej významný ako kríza v Sýrii, kde podľa generálneho tajomníka OSN Pan Ki-muna potrebuje naliehavú pomoc 9,3 milióna ľudí – medzi nimi 6,5 milióna vnútorných a 2,4 milióna zahraničných utečencov. OSN na ňu potrebuje v roku 2014 rekordných 6,5 miliardy dolárov.⁸

Neschopnosť donorov?

Načrtnutý prehľad akútnych kríz a potrieb nie je ani zďaleka vyčerpávajúci, ale podať plný prehľad ani nie je účelom tohto textu. Dostatočne však ilustruje rozsah a naliehavosť potrieb, ktorým dnes čelí rastúci počet chu-

1 Africa Sahel belt region faces 'desperate food crisis', BBC, 3. 2. 2014 <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-26021145>

2 Únia vyčlení pre africký Sahel 142 miliónov eur, Sme, 3. 2. 2014, <http://www.sme.sk/c/7089242/unia-vy clen i-pre-africky-sahel-142-milionov-eur.html#ixzz2sR9ylsAc>

3 South Sudan conflict: 3.7m in 'need of food', says UN, BBC, 1. 2. 2014, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-26004268>

4 Central Africa Republic crisis getting even worse – UN, BBC, 27. 1. 2014, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-25919115>

5 African leaders want more peacekeepers, Al Jazeera, 1. 2. 2014, <http://www.aljazeera.com/video/africa/2014/01/african-leaders-want-more-peacekeepers-201413123041525245.html>

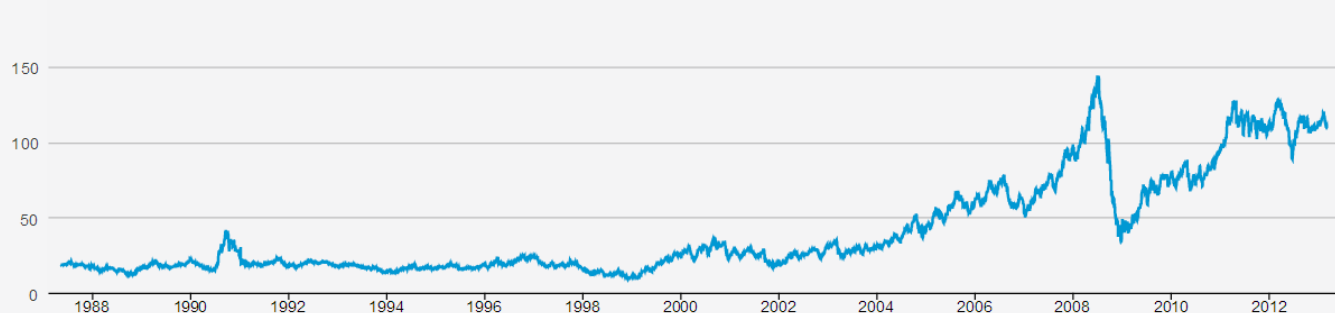
6 V Zimbabwe obmedzili pomoc pre milión ľudí, OSN nemá peniaze, Sme, 14. 1. 2014, <http://www.sme.sk/c/7066635/v-zimbabwe-obmedzili-pomoc-pre-milion-ludi-osn-nema-peniaze.html#ixzz2qOGnB8zT>

7 Yemen in desperate need for humanitarian funding, Yemen Times, 28. 1. 2014, <http://www.yementimes.com/en/1750/news/3399>

8 Syria conflict: Half population urgently need aid – UN, BBC, 15. 1. 2014, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-25741225>

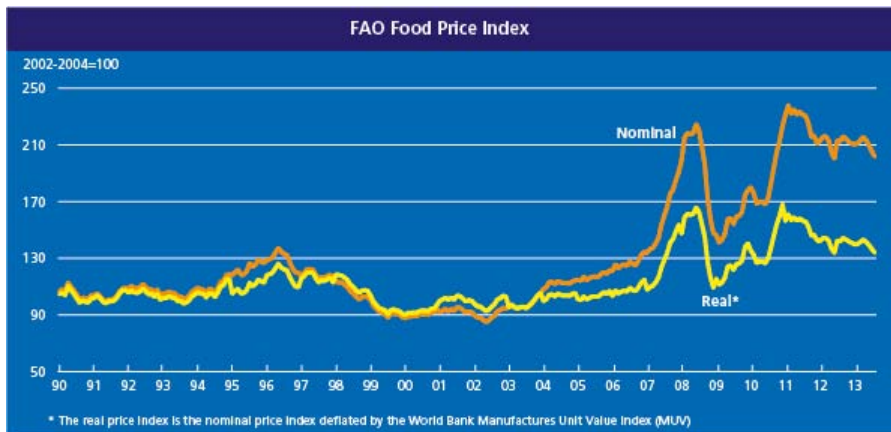
Europe Brent Spot Price FOB

Dollars per Barrel

Obr. 1 Koniec éry lacnej ropy – vývoj ceny ropy Brent 1988 – 2013.

Zdroj: U.S. Energy Information Agency <http://www.eia.gov/dnav/pet/hist/LeafHandler.ashx?n=pet&s=rbrte&f=m>

Obr. 2 Koniec éry lacných potravín – Vývoj globálneho indexu cien potravín FAO 1990 – 2013. <http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>

dobných krajín a ľudí: **potraviny, bezpečnosť, úkryt.** Ilustrujú aj prehlbujúcu sa neschopnosť donorských krajín na tieto rastúce potreby reagovať transfermi potrebného množstva peňazí, potravín, vojakov.

Dekády lacnej ropy

Ani rast naliehavých potrieb obyvateľov chudobných krajín, ani pokles kapacity donorov poskytovať potrebnú pomoc nie sú náhodné javy. Oba odrážajú dlhodobý a nezvratný trend. V časoch, keď svet najprv formuloval a neskôr na pôde OSN prijal MDGs, mala globálna ekonomika za sebou dekády lacnej ropy. Až do roku 2002/2003 svetové ceny ropy mierne kolísali okolo 20 až 30 dolárov za barel, v dekáde, ktorá nasledovala, však stúpili zhruba štvornásobne. Na prahu roku 2014 máme za sebou tri roky, keď priemerná cena ropy neklesla pod 100 dolárov za barel. Inými slovami, ropa je dnes dlhodobo najmenej štvornásobne drahšia ako v čase, keď vznikali MDGs.

To je zásadný rozdiel: drahá ropa totiž zásadným spôsobom znižuje šancu na hospodársky rast bohatých krajín a bez hospodárskeho rastu sú neudržateľné mnohé funkcie vyspelých ekonomík – vrátane ich schopnosti splácať dlhy a financovať mnohé mandátové výdavky štátov... a tiež rozvojové projekty doma i v zahraničí. Je opakovaně potvrdeným faktom, že akýkoľvek náhly vzostup cien ropy sa rýchlo premieta do globálnej hospodárskej recesie: dnešná neschopnosť ekonomík sveta dostať sa z dlhodobo veľmi nízkeho až negatívneho rastu priamo súvisí s dlhodobo drahou ropou. Žiaľ, z geologických a ekonomických

dôvodov je prognóza ďalšieho vývoja zlá: ani štvornásobný vzostup ceny nedokázal podporiť rast produkcie konvenčnej ropy, urobil len dočasne ziskovou ťažbu nekonvenčnej ropy, napríklad z bridlíc v USA. Americký boom bridlicovej ropy je však dočasným fenoménom, ktorý doznie najneskôr v rokoch 2017 – 2018.

Koniec lacných potravín?

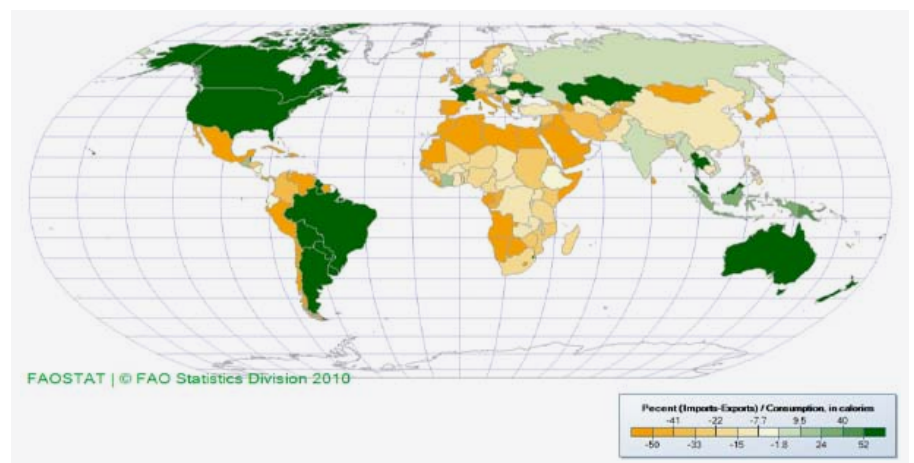
Druhý kľúčový fenomén môžeme nazvať koncom lacných potravín. Obrázok č. 2 ilustruje, že kým MDGs vznikali počas dekády stabilných nízkych svetových cien potravín, v roku 2006 sa táto éra skončila a začal sa čas ich volatilných a vysokých cien. Kým na Slovensku dávajú domácnosti na potraviny v priemere asi 25 % príjmov (v Nemecku len okolo 10 %), v chudobnejších krajinách je podiel potravín na rozpočte rodín omnoho vyšší. Pokiaľ si potraviny nedokážu dopestovať sami, akýkoľvek výraznejší

vzostup cien potravín má pre obyvateľov chudobných krajín vážne sociálne dôsledky. Pokiaľ je vzostup príliš vysoký, ide o tragické dôsledky v podobe hladu, podvýživy a hladomorov.

Ktoré krajiny sú z hľadiska cien potravín v dnešnom svete najzraniteľnejšie, ukazuje obrázok 3. Vidíme na ňom, že všetky krajiny regiónu MENA (Middle East and Northern Africa) importujú viac ako polovicu potravinových kalórií potrebných na užitie svojho rýchlo rastúceho obyvateľstva. Importérom potravín sú aj mnohé krajiny Afriky, Strednej a Južnej Ameriky, Ázie a tiež niektoré krajiny EÚ – osobitne krajiny južnej periferie EÚ známe ako PIGS.

Posledný vzťah, ktorý je dôležité chápať, je úzka korelácia medzi svetovými cenami potravín a cenami ropy. Ich korelácia nie je náhodná, ale zákonitá. Vyplýva z toho, že moderné poľnohospodárstvo a potravinárstvo sú energeticky veľmi náročné odvetvia, ktoré konzumujú zhruba tretinu globálnej spotreby energie. A ropa je jej najväčším a najdôležitejším zdrojom.

Koniec éry lacných potravín má komplexné dôvody, bez lacnej ropy však neexistuje žiadna nádej na návrat do čias lacných potravín a naopak, ako sa ťažba ropy stáva čoraz nákladnejšia a jej ceny úmerne tomu rastú, budú ďalej dražieť aj potraviny. Vzhľadom na geografické rozloženie svetových zásob ropy sa ľudstvo dostáva do bludného kruhu či skôr špirály: vysoké svetové ceny potravín najviac zasahujú obyvateľstvo krajín najviac závislých od ich importu. Patria medzi ne aj krajiny, ktoré sú

Obr. 3 Čistý obchod v potravinových kalóriách, 2010. Zelené sú krajiny s prevahou exportu potravinových kalórií, okrové krajiny s prevahou dovozu kalórií. Krajiny v najtmavšom odtieni okrovej dovážajú viac ako 50% kalórií potrebných na užitie svojho obyvateľstva. Zdroj: UN Food and Agriculture Organization.

Aký bude „post-MDG“ režim?

Čo z takto načrtnutej perspektívy vyplýva pre rozvojovú pomoc po ukončení éry MDGs? V detailoch sú možné rozličné variácie podľa toho, aké politické predstavy sa pri jeho formovaní dokážu presadiť, jasné sú však jeho základné parametre:

- Donorské krajiny budú mať na rozvojovú pomoc omnoho menej zdrojov, ako mali v predošlej dekáde. Nie je realistické očakávať, že krajiny v hospodárskej recesii alebo na jej hrane, zápasiace s rastúcimi dlhmi a deficitmi, budú schopné a ochotné alokovať na rozvojovú pomoc/spoluprácu rovnaké alebo dokonca vyššie sumy ako v minulosti. Dostatočne vypovedajúce sú údaje z Grécka a zo Španielska. Grécka ODA klesla v roku 2011 o 39,3 % a v roku 2012 o ďalších 17 %. Španielska klesla v roku 2011 o 32,7 % a v roku 2012 o 49,7 %.¹
- V mnohých rozvojových krajinách subtropického a tropického pásma dôjde k výraznému nárastu problému nedostatku potravín a hladu – výsledkom bude výraznejší posun donorov a zdrojov od klasickej rozvojovej spolupráce k humanitárnej pomoci. Okrem potravinovej pomoci v hladomormi ohrozených regiónoch stúpne aj potreba a podiel vojenských a bezpečnostných intervencií v hladom a biedou destabilizovaných krajinách.
- Problém nedostatku potravín a hladomorov sa bude periodicky zhoršovať v dôsledku such, tepelných vln, povodní a ďalších extrémov počasia sprievádzajúcich globálnu zmenu klímy. Paradoxne jedna z najväčších hrozieb pre arabský svet je dnes extrémne such a neúroda v USA, Európe alebo v Rusku.
- Neschopnosť saturovať potravinami, peniazmi a vojakmi ani len humanitárne potreby najviac postihnutých krajín povedie k selektívnemu výberu krajín, ktorým budú západní donori prioritne poskytovať pomoc. Kľúčové kritériá výberu cieľových krajín pritom postupne nebudú humanitárnej, ale geostrategickej povahy. Hlavným recipientom pomoci sa stane región MENA a v jeho rámci najmä krajiny bohaté na ropu, zemný plyn, fosfáty či iné strategické suroviny, prípadne krajiny geograficky blízke k Európe a hroziace veľkými vlnami utečencov.
- V súťaži o zdroje donorov prehrajú strategicky menej významné a na suroviny chudobnejšie krajiny sveta, v rámci regiónov najmä subsaharská Afrika.
- Napriek pragmatickým až cynickým pohľadom budú vlády západných demokracií reagovať aj na humanitárne impulzy a budú sa snažiť ctíť svoje historické záväzky. Budú sa preto usilovať aj o poskytovanie rozvojovej a humanitárnej pomoci mimo politicky prioritných krajín.
- Klesajúce zdroje a rastúce potreby budú zvyšovať tlak na čo najvyššiu efektívnosť „priemyslu rozvojovej pomoci“. Medzi najefektívnejšie rozvojové intervencie sa pravdepodobne budú medzi inými radíť projekty a programy produkcie potravín, podpory reprodukčného zdravia a kontroly žien a zastavenia populačného rastu. Posledné menované témy budú v niektorých krajinách – vrátane Slovenska – naďalej predmetom domácich ideologických vojen.

¹ <http://www.oecd.org/dac/stats/aidtopoorcountrieslipsfurtherasgovernmentstightenbudgets.htm> a <http://www.oecd.org/newsroom/developmentaidtodevelopingcountriesfallsbecauseofglobalrecession.htm>

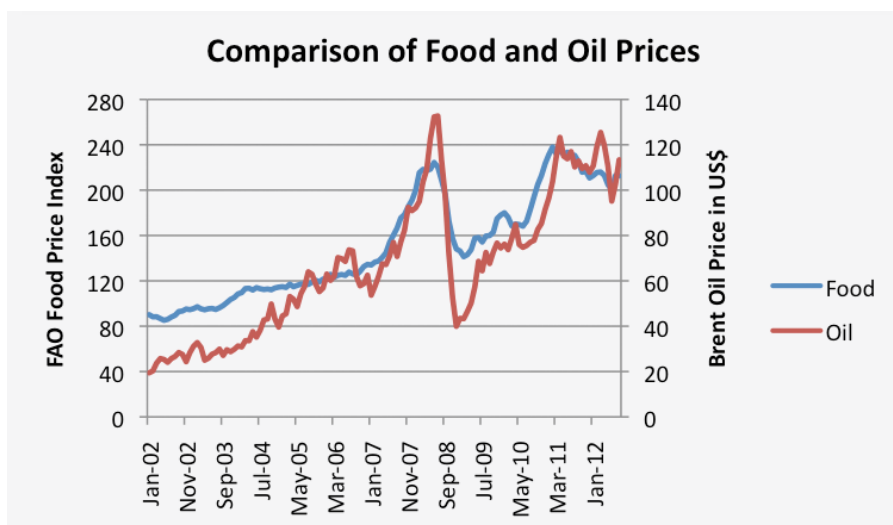
najväčšími exportérmi ropy na svete, teda krajiny Perzského zálivu a MENA regiónu ako celku. Čím vyššie sú ceny

potravín, tým vyššie je riziko, že v krajinách MENA vypuknú alebo sa prehĺbia nepokoje, čo ohrozuje ťažbu a vývoj

ropy a tlačí jej svetové ceny nahor. Čím vyššie sú svetové ceny ropy, tým vyššie sú následne aj ceny potravín – a súčasne stúpa aj riziko alebo hĺbka globálnej recesie. Tá sa zas premieta do objemu zdrojov, ktoré bohaté krajiny majú alebo sú ochotné investovať do rozvojovej a humanitárnej pomoci. Aj rovnaké finančné alokácie pritom znamenajú napríklad z roka na rok menej nakúpených potravín.

Juraj Mesík

Katedra rozvojových štúdií
PřF UP Olomouc

Obr. 4 Korelácia vývoja cien potravín a ropy.

Zdroj: <http://ourfinitemworld.com/2012/09/26/high-priced-fuel-syndrome/>

PRICHÁDZA ĎALŠÍ CYKLUS „ROZVOJOVÝCH“ SĽUBOV?

Rozvojový priemysel funguje podobne ako globálne hospodárstvo v rámci cyklov. Začína sa sľubmi o lepšom živote, pokračuje snahou tieto sľuby naplniť, ktorá je nasledovaná zistením, že sa to nepodarilo. Cyklus sa končí tam, kde sa nový začína – pri deklarovaní nových „rozvojových“ sľubov. O prapočiatku tohto cyklu by sme mohli hovoriť v súvislosti so známym bodom 4 v inauguračnej reči prezidenta Harryho Trumana v roku 1944. Sľuboval v ňom výdobytky pokroku všetkým mier milujúcim národom. Myslel tým nekomunistické národy a jeho cieľom bolo konkurovať medzinárodnému bratstvu, ktoré ponúkal Sovietsky zväz. Politika je aj po studenej vojne kľúčom k porozumeniu „rozvojovému“ cyklu.

Zatiaľ posledný je známy ako Miléniové rozvojové ciele (MDGs) a vyznačuje sa širokým záberom, ktorý spája témy siahajúce od problematiky rodu, cez vzdelávanie až po životné prostredie. Boli kritizované z rôznych pohľadov. Za selektívny prístup, ktorý sa napríklad zameriava na primárne školstvo, ale zanedbáva stredné, za nízke ciele, ktoré sa navyše zakladajú na hodnotách z roku 1990, takže Čína a východná Ázia ich dosiahli ešte pred rokom 2000. Je pritom otázne, nakoľko

k nim prispela „rozvojová“ spolupráca a nakoľko metodológia zdôrazňujúca chudobu v zmysle nízkeho príjmu. Ten je navyše stanovený na úrovni 1,25 USD na osobu a deň – príliš nízkej vzhľadom na reálne potreby ľudí v krajinách globálneho juhu. MDGs sú problematické v oblasti vzdelávania aj preto, že nemerajú kvalitu výučby, ale najmä dochádzku a podobné kvantitatívne ukazovatele. To, že vzdelávanie môže deti vzdalovať ich rodičom a zároveň nemusí viesť k vytúženému lepšiemu životu pre nedostatok pracovných príležitostí, MDGs takisto zmerať nedokáže. Základný problém však MDGs majú spoločný s ich nasledovníkmi – Cieľmi udržateľného rozvoja (SDGs).

Takto politika nefunguje

V tejto chvíli sa nedá presne predpovedať, akú formu tento nový príslub dostane. Je otázne, ako bude odrážať zmeny v globálnom hospodárstve a geopolitické posuny na šachovnici svetovej politiky. Bezzubosť rokovania v Riu de Janeiro v roku 2012 naznačuje, že podobne ako v prípade MDGs, aj tu pôjde o hľadanie najmenšieho spoločného menovateľa. Množstvo konzultácií, ku ktorým dochádza, nedokáže zaručiť, že hlasy podrobených, napríklad maoistických geríl v Indii, budú vypočuté. Diferenciácia v rámci občianskej spoločnosti naznačuje, že medzinárodné organizácie sa celkom dobre zaobídu bez kritických hlasov

Rozvojový cyklus

od mimovládok, ktoré nie sú financované štátmi a korporáciami.

Základný systémový problém však pretrváva. Nachádza sa v predstave, že globálna komunita vedcov (a vedkýň), ktorej ide o blaho celého ľudstva a vie, čo je to „rozvoj“, príde s ďalším „rozvojovým“ plánom a ten budú dobroprajné vlády presadzovať. To, čo v tejto schéme chýba rovnako, ako to chýbalo v schéme MDGs a predtým v schéme udržateľného rozvoja a predtým v schéme boja proti chudobe a základných potrieb a ešte predtým v modernizačných schémach, je, že takto politika nefunguje. V jej rámci dochádza ku konfliktom, k bojom medzi rôznymi záujmami a tieto boje

znemožňujú predstavu celosvetového konsenzu o presadzovaní akýchkoľvek „rozvojových“ cieľov. Žiaden jeden svet neexistuje. Skutočné zmeny sú v rámci reálnej politiky, v ktorej sme všetci aktérmi, v tejto chvíli nereálne a vyžadovali by si omnoho radikálnejšie prístupy zo strany tých aktérov, ktorí nie sú zviazaní s najmocnejšími záujmami na planéte.

Agenda severu voči juhu?

To, čo sme videli pri MDGs, bola absencia záväzných cieľov pre krajiny severu. MDGs boli agendou severu voči juhu. Ten naplňal zadané kritériá (so všetkými problémami, ktoré ich meranie prinášalo), zatiaľ čo sever pri tom asistoval. Ak by sa vlády skutočne usilovali o zmenu, prijali by záväzky, ktoré by sa neaplikovali na globálny juh, ale ktoré by aplikovali samy na seba. Mohli by sa rozhodnúť zaplatiť reparácie za kolonializmus alebo zaistiť slobodu pohybu na planéte Zem pre všetkých jej obyvateľov. Mohli by sa usilovať o ekologickú spravodlivosť tým, že by samy sebe zakázali nadmernú spotrebu v podobe prejazdených a prelietávaných kilometrov, využívaní neobnoviteľných energetických zdrojov alebo konzumácii mäsa. Všetko toto by

boli zásadné obmedzenia, na ktoré však vlády nepristúpia.

Možno sa rozhodnú prijať menej obmedzujúce záväzky (hoci tak už dávno mohli urobiť) a štátom a korporáciami kooptovaná časť občianskej spoločnosti to bude považovať za úspech. Pri presadzovaní týchto záväzkov však očakávajme reálne politické boje, z ktorých vyjdú víťazne najsilnejší politickí aktéri. Cyklus nového rozvojového sľubu bude opäť narušený politikou, aby mohol byť opätovne obnovený a legitimizovať to, čo spôsobuje jeho pravidelne sa opakujúce neúspechy.

Tomáš Profant

doktorand na Viedenskej univerzite

ROZVOJ MÁ PRINÁŠAŤ AJ ROVNOSŤ A KVALITU

Začal sa rok 2014 a skrakuje sa čas na diskusiu a definovanie nových rozvojových cieľov, ktoré by mali byť predložené Valnému zhromaždeniu OSN v septembri. Miléniové rozvojové ciele tak nahradia nové s názvom Sustainable Development Goals. Mali by napríklad klásť väčší dôraz na znižovanie ekonomickej nerovnosti nielen medzi krajinami, ale aj v ich vnútri a zlepšiť popri prístupe k vzdelaniu, sociálnym a zdravotným službám aj ich kvalitu.

Čo je to rozvojová spolupráca?

Rozvojová spolupráca je široký pojem – od stavania mostov, cez pomoc malým farmárom dostať sa na svetové trhy až po podporu v budovaní demokracie. V médiách je však často prezentovaná veľmi jednotvárne, len cez charitatívne a humanitárne projekty a príbehy plné emócií. Aby mohli byť zobrazené aj jej iné stránky, zaslúžila by si väčšiu publicitu, akej sa jej dostáva. Mnohí kritici rozvojovej spolupráce tvrdia, že výrazne neprispieva k ekonomickému rastu chudobných krajín. A viacerí, ako napríklad Dambisa Moyo a William Easterly, hovoria, že mu často škodí. Dôležité je preto opakovane diskutovať o pojme „rozvoj“.

Príjmová a majetková nerovnosť

Podľa najnovšej správy Credit Suisse Wealth Report má priemerný obyvateľ planéty majetok v hodnote 51 600 dolárov. Ale na jeho zaradenie do bohatšej polovice ľudstva (medián) mu stačí vlastniť veci v hodnote 4 000 dolárov. Tento rozdiel je spôsobený výraznou príjmovou a majetkovou nerovnosťou. Tá klesá medzi krajinami, ale rastie v ich vnútri. Preto ukazovatele ako rast HDP nedostatočne vykresľujú zmenu v blahobyte väčšiny obyvateľov.

Podobne môžeme vnímať aj zložené ukazovatele ako Index ľudského rozvoja. Ak ho očistíme o príjmovú nerovnosť (vyjadrenú Gini koeficientom), tak napríklad Slovensko v tomto ukazovateli (IHD) v roku 2011 predbehlo USA. Amartya Sen, laureát Nobelovej ceny,

definoval pred pätnástimi rokmi rozvoj ako zvyšovanie slobody v rovnomennej knižke (Development as Freedom). Pri súčasnom hľadaní nových globálnych cieľov je tento pohľad stále aktuálny. Je mnoho rebríčkov a spôsobov, ako porovnávať krajiny. Možno ich zoradiť napríklad podľa miery korupcie, ľahkosti podnikania, konkurencieschopnosti ich priemyslu, slobody tlače a miery dodržiavania ľudských práv a demokracie.

V súčasnosti pozorujeme zaujímavý jav – ekonomický rozvoj a spolupráca s firmami sa dostávajú do centra rozvojovej spolupráce, no zároveň prekročila kritickú masu aj myšlienka vnímať rozvoj ako znižovanie nerovností medzi ľuďmi. Zároveň sa do istej miery diskusia o problémoch v chudobných a bohatých krajinách začína podobáť. Ekonóm Dani Rodrik kládie otázku, či je lepšie byť chudobný v bohatej krajine alebo bohatý v chudobnej krajine. Tá prvá možnosť jednoznačne vedie. Desať najchudobnejších percent populácie v bohatých rozvinutých ekonomikách je na tom lepšie ako desať percent najbohatších v rozvojových krajinách. Ale problém zhoršujúcej sa nerovnosti trápi oba typy krajín a má makroekonomické dosahy.

Prečo potrebujeme nové príbehy o rozvoji?

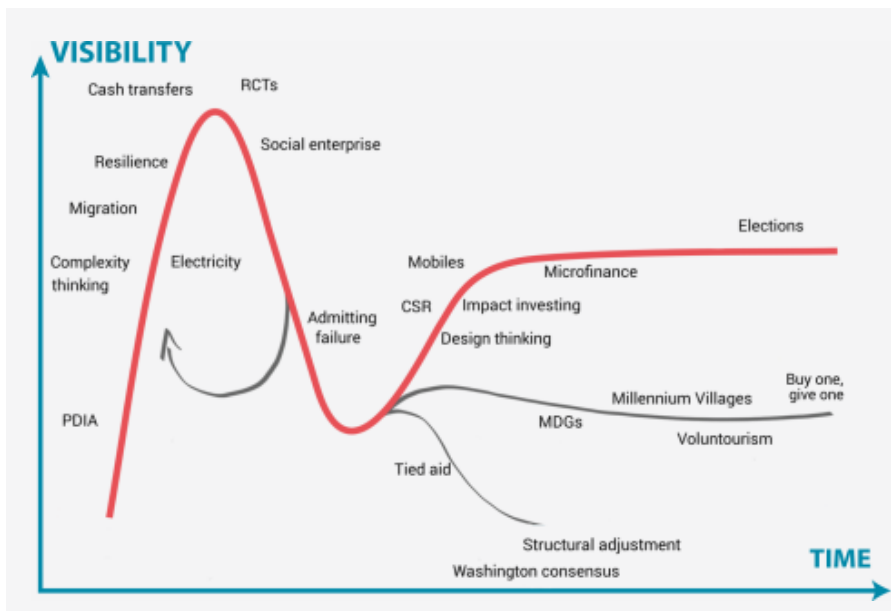
Určite poznáte príbeh o úspešných priekopníkoch v moderných technológiách zo Silicon Valley, ktorí začali podnikáť v garáži a dnes vlastnia najhodnotnejšie firmy na svete. Čo však možno nie je až také známe je fakt, že rozvoj informačných technológií by nebol možný bez štátnych agentúr, ktoré pripomínajú v niečom tie dnešné rozvojové. Vďaka ich investíciám, pôžičkám a objednávkam sa podporil riskantný vývoj a projekty, ktoré priniesli inovácie na komerčné využitie. Podobne vznikla aj služba M-Pesa v Keni. Jej vývoj umožnila americká nadácia a bola pôvodne určená na uľahčenie mikropôžičiek, ale nakoniec znamenala globálnu revolúciu v mobilnom bankovníctve.

Vyššie spomenutý príbeh San Francisca dobre ilustruje potrebu

komplexnejšieho prístupu v otázke rozvoja. Niekedy prítomnosť klastra inovatívnych firiem a bohatých expertov môže znamenať zhoršenie životných podmienok pre chudobnejšiu väčšinu mesta, napríklad cez rapidné zvýšenie cien nehnuteľností a nájomov. Firmy sa dostávajú pod narastajúci tlak a sľubujú zvýšiť spoluprácu s miestnymi mimovládnyimi organizáciami. Napríklad cez iniciatívu 1-1-1, ktorá predstavuje poukazanie percenta príjmu, času zamestnancov a produktov na verejnoprospešné účely. Aktivisti prístup firiem vítajú, ale chceli by vidieť aj zvýšenie daňových príjmov pre miestnu samosprávu. Spomínaná iniciatíva firiem zapadá do konceptu zodpovedného podnikania (corporate social responsibility, CSR), ktorý zaznamenal za posledné dva roky v sektore rozvojovej spolupráce zvýšený záujem. Neprimeraná daňová optimalizácia cez daňové raje je taktiež jednou z nových kľúčových tém rozvojovej komunity.

O aké témy je záujem?

V poslednom čase sa stávajú populárnymi nové nástroje, stratégie a prístupy. Dave Algosu na svojom blogu na ich ilustráciu použil metodológiu tzv. hype cycle od konzultantskej spoločnosti Gartner. Opisuje, ako záujem donorov o jednotlivé témy a inovácie v čase, ale nerozdeľuje ich na nástroje, stratégie, alebo sektory. Meniacu sa popularitu týchto rôznych tém badať na veľkých podujatiach rozvojovej komunity – napríklad European Development Days. Minulý rok sa najväčšia pozornosť sústredila na budovanie partnerstiev medzi firmami, donormi a občianskou spoločnosťou a hľadali sa nové možnosti súkromného financovania projektov. Tento rok britský DFID vytvoril novú pozíciu riaditeľa pre ekonomický rozvoj a postupne chce urobiť z podpory vstupu britských spoločností na rozvojové trhy svoju hlavnú stratégiu. Taktiež napríklad organizuje cesty a školenia expertov z finančných centier, takzvaných frontier markets do Británie (zväčša africké krajiny, ktoré sa tešia nedávne posunu záujmu investorov od „emerging markets“ v Ázii a Európe).

Zdroj: <http://algoto.org/2014/01/21/moderating-the-hype-around-development-ideas/>

Nadšenie okolo technologických inovácií a otvorených dát stále pretrváva, ale je umiernennejšie. Po úspechu m-bankingu v Keni a jeho rozšírení do iných krajín nasledovala podpora donorov mobilným aplikáciám v oblasti vzdelania, poľnohospodárstva a zdravia. Ale žiadna nezaznamenala porovnateľný úspech a rozšírenie ako M-Pesa.

Jednou z najčastejšie spomínaných tém v súvislosti s rozvojom spoluprácou je transparentnosť. Iniciatívy za väčšiu transparentnosť a otvorené dáta v rozvojovej spolupráci sú čoraz silnejšie a budúci rok sa reportovanie stane povinným pre donorov zo signatárov napríklad International Aid Transparency Initiative (IATI). V súčas-

nosti reportuje podľa IATI viac ako 220 organizácií.

Ďalšou zaujímavou oblasťou, kde sa stretáva komerčný a verejný záujem, je investovanie a outsourcing s pozitívnym sociálnym dosahom (impact investing, impact sourcing). V tejto oblasti tiež existuje od roku 2009 jednotný štandard vykazovania sociálneho dosahu – Impact Reporting and Investment Standards (IRIS). Ten je kompatibilný s najpoužívanejším nástrojom na reportovanie CSR – Global Reporting Initiative. Údaje sociálneho a environmentálneho dosahu podľa IRIS zverejňuje 70 registrovaných organizácií (investorov a donorov) a organizácia GIIN, ktorá spravuje databázu IRIS, mala v septembri 2013 dáta o 5 000 sociálnych podnikoch. Asi najzaujímavejší príklad finančných inovácií sú dlhopisy s pozitívnym sociálnym dosahom (social impact bonds). Zatiaľ ich bolo vydaných iba dvadsať a slúžia na vyriešenie sociálnych problémov na úrovni miest – napríklad na zníženie recidívy väzňov v Bostone.

(De)industrializácia a demokracia

V súčasnosti prebieha industriálna revolúcia, ktorá je postavená na globálnych dodávateľských reťazcoch, nových technológiách, vysokej špecializácii a potrebe trvalo udržateľného rozvoja. Zároveň v roku 2011 predbehla Čína v priemyselnej výrobe USA, ktoré zasa prekonal na začiatku dvadsiateho storočia Veľkú Britániu. V bohatých krajinách v istom období minulého storočia priemyselná výroba kulminovala a jej podiel na ekonomike sa znížil. Dani Rodrik opisuje aj proces deindustrializácie v rozvojových krajinách, kde sa podiel výroby v ekonomike znižuje rýchlejšie a pri nižších úrovniach HDP na obyvateľa, ako to bolo v minulosti v bohatších krajinách. To má ďalekosiahle dôsledky na politický a sociálny vývoj. Za posledných dvadsať rokov sme boli svedkami nárastu počtu krajín, ktoré sa dajú označiť ako demokratické. Ale kvôli deindustrializácii kvalita ich demokracie nemusí dosiahnuť úroveň, akú sme pozorovali u bohatých krajín v minulosti.

Jakub Šimek
programový manažér Nadácie Pontis

KARLA WURSTEROVÁ: KRAJINY V4 DISPONUJÚ NEZAMENITEĽNÝMI VÝHODAMI V POROVNANÍ S TRADIČNÝMI DONORMI

Karla Wursterová, riaditeľka Medzinárodného vyšehradského fondu.

Do roku 2015 sa majú splniť Miléniové rozvojové ciele, pričom by sa mala prijať nová stratégia – Sustainable Development Goals. Miléniovým cieľom mnohí vyčítajú absenciu záväzných cieľov pre krajiny severu a tiež fakt, že sú príliš všeobecné a väčšina z nich ostala nesplnená. A neobsahovali ani dôraz na kvalitu – napríklad vzdelávanie. Dnes sa diskutuje o tom, že nové ciele by sa mali vzťahovať aj na bohatšie krajiny a mali by sa zaoberať napríklad aj otázkami príjmovej nerovnosti a dôstojného života. Vyšehradský fond vyvíja čoraz viac aktivít na Balkáne a v krajinách Východného partnerstva. Zameriava sa na podporu kultúry, štipendijné pobyty mladých ľudí a podporu občianskej spoločnosti. Aké ciele by ste chceli vidieť v SDGs?

Na túto otázku sa môžeme pozrieť z dvoch pohľadov – kvantitatívneho a kvalitatívneho. Ak sa zameriame na kvantitatívne hľadisko, môžeme vyhlásiť, že MDGs boli nastavené nerealisticky. To však neznamená, že by sme mali polaviť v úsilí finančne výraznejšie pomôcť našim partnerom, ktorí našu podporu potrebujú. V tomto smere

pozitívnym príkladom môžu byť skandinávské krajiny. Za kľúčovú však považujem kvalitatívnu stránku a optimálne rozpracovanie SDGs s reálnym vplyvom na spoločenský, sociálny a hospodársky rozvoj partnerských krajín.

Vyšehradské krajiny sa stali členmi komunity donorov vstupom do EÚ. Z dovedty prijímateľských krajín rozvojovej pomoci sme sa stali krajinami, ktoré poskytujú rozvojovú pomoc. Kritici poskytovania rozvojovej pomoci hovoria, že sme k tomuto kroku boli v podstate donútení vstupom do EÚ a neboli sme na poskytovanie pomoci dostatočne pripravení. Po desiatich rokoch realizovania oficiálnej rozvojovej spolupráce však vidíme viaceré pozitívne príklady a úspechy. V minulom roku sa Česko, Slovensko a Poľsko stali členom OECD DAC. Je to pre nás záväzok zvýšiť kvalitu a transparentnosť a zároveň otvárame našu rozvojovú spoluprácu žiadateľom z tretích krajín. Čo si o tom myslíte z pozície riaditeľky IVF?

V prvom rade to, že poskytujeme rozvojovú pomoc, by sme nemali brať ako nutnosť alebo záväzok. Treba mať pred

očami nie až takú dávnu minulosť, keď sme aj my privítali pomoc vyspelejších krajín nutnú pri transformačnom procese. V prípade rozvojovej oblasti uprednostňujem výraz spolupráca pred pomocou, ktorá pri správnom nastavení môže byť vzájomne prospešná. Počas posledných 10 rokov poskytovania rozvojovej pomoci Slovenskom sa ukázalo, že aj malé donorské krajiny majú čo ponúknuť. Okrem cenných skúseností máme vynikajúcich odborníkov, ktorí nezištne pomáhajú v rôznych častiach sveta, často vo veľmi komplikovaných podmienkach. Opodstatnenosť nášho členstva v OECD DAC ukážu až konkrétne výsledky, na čo treba istý čas. Dúfam, že rozhodnutie stať sa členom tohto orgánu bude viesť najmä k zefektívneniu a spriehľadneniu našej rozvojovej spolupráce, ako aj k vytváraniu vhodných podmienok na realizáciu konkrétnych aktivít v partnerských krajinách.

Krajiny V4 v roku 2011 poskytli v rámci oficiálnej rozvojovej pomoci 900 miliónov dolárov, čo predstavuje menej ako 1/6 toho, čo poskytuje tradičná donorská krajina Švédsko. Preto je dôležité strategicky budovať kapacitu organizácií a viac spolupracovať pri získavaní zdrojov z EÚ a multilaterálnych agentúr. Napríklad české organizácie sú v tom relatívne úspešné. Čo nám bráni vo väčšej spolupráci v rámci V4 a čo by nám, naopak, pomohlo?

Je dôležité poznamenať, že markantná časť oficiálnej rozvojovej pomoci krajín V4 smeruje na multilaterálnu pomoc vrátane EÚ. Tomuto faktu je potrebné prikladať patričnú váhu. V praxi to znamená potrebu intenzívnejšej spolupráce s Európskou komisiou a jej orgánmi. V tomto smere bezpochyby môže zohrať dôležitú úlohu väčšia súdržnosť a intenzívna spolupráca v rámci vyšehradskej skupiny. Európska komisia kladie čoraz väčší dôraz na vytváranie konzorcií medzi členskými krajinami

EÚ pri implementácii rozvojových projektov. Medzinárodný vyšehradský fond môže byť pomocnou silou pri budovaní kapacít a vytváraní partnerstiev medzi organizáciami V4, hnacou silou pri návrhu spoločných projektových aktivít, ako aj advokátom pri komunikácii s EÚ.

Každá krajina V4 je úplne iná, čo sa týka cieľov v rozvojovej pomoci, ale aj ktorým témam by sa mali krajiny venovať. Česká republika, Maďarsko a Slovensko deklarujú, že poľnohospodárstvo a potravinová bezpečnosť by mali byť našim primárnym záujmom. Poľsko sa zameriava na demokratizačnú pomoc, ako napr. zdieľanie tranzičných skúseností. Organizácie z V4 viackrát spolupracovali na spoločných projektoch – napríklad V4Aid, ktorý podporila EÚ, budoval povedomie o ich rozvojových aktivitách. Aká je tá spoločná téma pre krajiny V4, ktorá nás spája a ktorá by mala byť našim cieľom v rozvojovej spolupráci?

Je pravda, že hlavné zamerania rozvojových politík krajín V4 na bilaterálnej úrovni sú odlišné. Na druhej strane, vysoký počet projektov Medzinárodného vyšehradského fondu v krajinách Východného partnerstva EÚ a na západnom Balkáne so zapojením všetkých krajín V4 je evidentným dôkazom záujmu o spoluprácu v rôznych oblastiach, či už ide o podporu občianskej spoločnosti, nezávislých médií, budovanie kapacít, zahraničnú či bezpečnostnú politiku, ale aj vzdelávanie a kultúru. Čo sa týka teritoriálneho zamerania aktivít vyšehradskej skupiny, do Východného partnerstva EÚ smeruje substantívnejšia pomoc ako na západný Balkán. Očakávam, že v tomto trende budeme pokračovať aj v nasledujúcich rokoch. Pri realizácii projektov kladieme veľký dôraz na regionálnu spoluprácu, čo má niekoľko pridaných hodnôt v porovnaní s bilaterálnymi aktivitami. Partnerská krajina získava skúsenosti od viacerých donorov a vie vyskladať komplexnejší obraz o danej problematike. Vďaka multilaterálnej dimenzii dochádza k vytváraniu cenných kontaktov a nadviazaniu spolupráce. V posledných rokoch sa nám podarilo vďaka projektom zblížiť

expertov z krajín, ktoré nemajú ideálne susedské vzťahy. Čo sa týka podpory iných regiónov a krajín sveta, ide skôr o individuálne iniciatívy organizácií než o ucelenejší prístup vyšehradskej skupiny. Nie je však vylúčené, že v budúcnosti dôjde ku kreovaniu ďalších špeciálnych programov na základe dopytu krajín V4, ako aj partnerov mimo nášho regiónu.

V posledných rokoch je tlak na vyššiu transparentnosť a otvorené dáta v rozvojovej spolupráci. Svižnejší postup pri reportovaní podľa International Aid Transparency Initiative by nám pomohol vytvoriť spoločnú databázu skúseností z predošlých projektov a lepší obraz o našom špecifickom know-how. Neplánuje sa Visegrad Fund pripojiť k IATI?

Medzinárodný vyšehradský fond sa neustále usiluje o zvýšenie transparentnosti svojich aktivít. Aj preto vítam spomínanú iniciatívu. Fond v posledných rokoch úspešne rozvíja donorské partnerstvá s vládami Holandska, Švédska a Švajčiarska. Musíme a chceme kladť veľký dôraz na transparentnosť, aby sme mohli pokračovať v tejto cennej spolupráci. Vytvorenie databázy skúseností z predošlých projektov má kľúčový význam z viacerých dôvodov, či už ide o zvyšovanie efektivity a udržateľnosti, ako aj zdieľanie cenných skúseností medzi konkrétnymi nositeľmi projektov, ale aj donormi. Z uvedeného dôvodu seriózne zvážime pripojenie k uvedenej iniciatíve.

Krajiny V4 zdieľajú spoločné skúsenosti, ktoré z V4 robia jedinečnú entitu v donorskej komunite. Ide napr. o relatívne čerstvé spomienky na život v nedemokratickej spoločnosti. Asi sa nedajú preniesť všetky komplexné reformy ako privatizácia, daňové reformy a súdnictvo, ale je viacero zaujímavých inovácií, ktoré v našich končinách vznikli. Napríklad Česko a Poľsko celkom úspešne zreformovali školstvo, Slovensko má v oblasti zverejňovania zmlúv a transparentnosti samospráv tiež čo ponúknuť. Potom sú tu príklady úspešných projektov ako Národného konventu o EÚ, ktorý SFPA realizovala

vo viacerých krajinách. Môžu byť práve skúsenosti z tranzície tie kľúčové v rozvojovej pomoci V4?

Ako ste správne poznamenali, máme cenné skúsenosti z transformačného procesu a podarilo sa realizovať viaceré úspešné projekty, ktoré majú reálny dosah v krajinách Východného partnerstva EÚ a na západnom Balkáne. Krajiny V4 disponujú nezameniteľnými výhodami v porovnaní s tradičnými donormi. Naši experti vďaka viacročným skúsenostiam z implementácie nutných reforiem majú realistický pohľad na dianie v krajinách uvedených dvoch regiónov a praktické skúsenosti, ktoré môžu ponúknuť. Nezanedbateľnou výhodou je aj istá mentálna blízkosť a znalosť miestneho jazyka. Som presvedčená, že práve tieto atribúty vyvolali záujem významných donorov o konkrétnu spoluprácu s krajinami V4. Medzinárodný vyšehradský fond neustále skúma možnosti, ako zefektívniť svoju podporu. Konkrétne projekty s regionálnou dimenziou, ako aj programy zamerané na zvýšenie mobility obyvateľstva krajín Východného partnerstva EÚ a západného Balkánu sa už osvedčili. V tomto roku spúšťame nový inštrument, ktorý sa zameria na budovanie kapacít štátnej a verejnej správy v krajinách Východného partnerstva EÚ a západného Balkánu, a to prostredníctvom tréningov v relevantných inštitúciách krajín V4. Každé školenie bude šité na mieru podľa reálnych potrieb danej krajiny s využitím cenných skúseností krajín V4 z transformačného procesu. Keďže štátnym úradníkom z uvedených dvoch regiónov chceme ponúknuť ucelený obraz o implementácii konkrétnych reforiem, do programu budú zapojené aj mimovládne organizácie a experti, ktorí nepôsobia v štátnej alebo verejnej správe.

Simona Gembická
programová koordinátorka Nadácie
Pontis

Vyhraj stáž v OSN v New Yorku

Súťaž o najlepšiu ESEJ

Si študentom vysokej školy a vieš plynule po anglicky?

Zaujímaš sa o medzinárodné vzťahy?

Chceš získať skúsenosti s diplomatickými misiami?

Zapoj sa do súťaže o najlepšiu esej na tému rozvojovej spolupráce.

Stačí, ak napíšeš esej na jednu z vyhlásených tém v rozsahu 1 200 – 1 500 slov.

Témy:

1. Rok 2015 bude európskym rokom rozvoja. Je to príležitosť oslavovať alebo sa skôr kriticky zamyslieť?
2. Kto má zodpovednosť za mier a rozvoj vo svete? Môžu prispieť aj spotrebiteľia, firmy alebo EÚ?
3. Ukrajina a Východné partnerstvo. Mŕtvy koncept alebo šanca na reštart?

Čo môžeš vyhrať?

- 1. miesto:** mesačná stáž na Stálej misii SR pri OSN v New Yorku (USA)
- 2. miesto:** mesačná stáž na Stálej misii SR pri OSN v Ženeve (Švajčiarsko)
- 3. miesto:** mesačná stáž na Stálej misii SR pri medzinárodných organizáciách (OSN, OSCE) vo Viedni (Rakúsko)

UZÁVIERKA: 30. apríla 2014

Partner:

Získaj viac info na:

www.nadaciapontis.sk

Kontakt:

Simona Gembická, na tel. čísle **+421 2 5710 8113**

alebo e-mailom: **simona.gembicka@nadaciapontis.sk**

Organizátor:

